

ASIA: HE 324/2014 VP HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON JÄRJESTÄMISESTÄ JA ERÄIKSI SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI

PERUSTELUT VIITTOMAKIELISTEN KIELELLISILLE OIKEUKSILLE

Perustuslain 17 § 3 momentissa säädetään: ”viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla”. Lisäksi viittomakielisten oikeuksista sekä julkisten palvelujen saavutettavuudesta säädetään nimenomaisesti YK:n yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista. Sote-lakiehdotuksessa viittomakielisiä kieli- ja kulttuuriryhmänä ei ole huomioitu lainkaan, vaikka Kataisen hallitusohjelma sisältää nimenomaisen toimeksiannon *kehittää viittomakielisiä sosiaali- ja terveyspalveluja* ja eduskunnan käsittelyssä on myös viittomakielen kielilaki (HE 294/2014 vp), jonka 3 § edellyttää viranomaisten edistävän viittomakielisten mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään.

Sote-lakiehdotuksen 7 § Palvelujen kieli lähtökohtana näyttää olevan virheellinen tulkinta PL 17.3 pykälästä: viittomakieltä käyttävät eivät ole ainoastaan ”vammaisten ryhmä”, vaan myös kieli- ja kulttuuriryhmä. **Viittomakieltä käyttävien kielellisten oikeuksien toteutumiseen ei riitä se, että heitä ainoastaan ohjataan käyttämään tulkkauspalvelua, ja sitäkin rajatusti. Etenkin lapset, vanhukset, mielenterveyspotilaat ja muut haavoittuvat ryhmät tarvitsevat tiettyjä palveluja suoraan omalla kielellään.** Muiden viittomakieltä käyttävien osalta on tärkeää, että he itse voivat määritellä, milloin he tarvitsevat omakielistä palvelua ja milloin käyttävät tulkkia.

MUUTOSTARPEET: 7 § Palvelujen kieli

1) Lakiehdotuksen 7 § 1. mom. loppuun on lisättävä:

Lisäksi viittomakielisellä on oikeus käyttää viittomakieltä.

Vastaavasti yksityiskohtaisiin perusteluihin on *lisättävä* toimeenpanoa koskevia ohjeita:

7 § 1.mom. -- -- Lainkohdassa säädetään viittomakielisten palveluista. Perustuslain 17 § 3 mom. mukaan viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla. Jos viittomakielisen asiakkaan tarve sosiaali- tai terveyspalveluihin on pitkäkestoinen, asiakas ei kykene toimimaan tulkin välityksellä tai palvelun käyttö tulkin välityksellä ei ole palvelun luonteen vuoksi tarkoituksenmukaista, palvelu tulee mahdollisuuksien mukaan tuottaa asiakkaan äidinkielellä eli suomalaisella tai suomenruotsalaisella viittomakielellä. Jos äidinkielistä palvelua on saatavilla ja se on asiakkaan edun mukaista, on asiakkaalla oltava mahdollisuus hakeutua äidinkielisten palvelujen piiriin yli kuntarajojen. Äidinkielen huomioiminen voi viittomakielisen asiakkaan kyseessä ollessa lyhytkestoisissa palveluissa tarkoittaa tulkin käyttöä.

2) Lakiehdotuksen 7 § 2. mom. on muutettava seuraavasti:

Jos sosiaali- tai terveydenhuollon henkilöstö ei hallitse asiakkaan tai potilaan käyttämää kieltä tai asiakas tai potilas ei aisti- tai puhevamman tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on palveluja annettaessa ~~mahdollisuuksien mukaan~~ **huolehdittava tulkitsemisesta ja** tulkin hankkimisesta.

Vastaavasti 7 § 2 mom. yksityiskohtaisia perusteluja (s. 80) on muutettava

Perustelujen lähestymistapa sivuuttaa viittomakielisen henkilön oikeudet täysivaltaiseen osallistumiseen ja rajaa tarpeettomasti hänen oikeuttaan saada tietoa itseään koskevista asioista, joten oikeudesta saada tulkkausta on säädetty velvoittavammin. Viittaukset nykyisiin lakeihin eivät paranna tilannetta, sillä sekä laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000, 4 § Oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun) että laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992, 3 § Oikeus hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon ja siihen liittyvään kohteluun) ovat luonteeltaan liian väljiä. Niitä ei käytännössä pidetä velvoittavina ja viittomakielisten tarpeet kommunikoida omalla kielellään sivuutetaan. Erityisen huolestuttavaa tämä on niiden viittomakielisten osalta, joiden asiakas- tai potilassuhde on pitkäaikainen ja jotka ehdotetun perusteella jäävät helposti jopa ilman tulkkausta sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja käyttäessään. Toimeenpanon ongelmat eivät voi olla perusteena sille, että kielellisistä oikeuksista ei säädettäisi lainkaan (vrt. perustuslaki).

Yksityiskohtaisia perusteluja (s. 80) tulee muuttaa seuraavasti:

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin asiakkaan ja potilaan osallistumisen turvaamisesta tilanteissa, joissa asiakkaalla tai potilaalla ja henkilöstöllä ei ole yhteistä kieltä tai henkilö ei aisti- tai puhevamman tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi. **UUSI: Tällaisissa tilanteissa asiakkaalla tai potilaalla on oikeus käyttää palvelun järjestäjän tai tuottajan hankkimaa tulkkia. Sopivan tulkin tilaamisesta paikalle voi huolehtia myös asiakas tai potilas itse. POISTO: olisi huolehdittava siitä, että henkilö saa riittävän käsityksen asiansa sisällöstä ja merkityksestä ja voi ilmaista mielipiteensä. Säännöksessä ei täsmennettäisi millä keinoin ymmärtämisestä tulisi huolehtia. Jos tulkkia ei olisi mahdollista saada paikalle, tulisi ymmärtämisestä huolehtia muilla tavoin. Säännös vastaisi asiallisesti voimassa olevaa sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:n 3 momenttia ja potilaslain 5 §:n 2 momenttia.**

3) Sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisveloitteet ja muu lainsäädäntö (ks. kuvio liitteessä)

Sote-järjestämislakiehdotuksen 7 § 3 mom. sisältää myös viittauksen *lakiin vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta* (133/2010). Tulkkauspalvelulaki on kuitenkin luonteeltaan toissijainen eli se sisältää oletettaman, että julkista tehtävää hoitavat tahot vastaavat tulkkauksen järjestämisestä osana palvelujensa järjestämistä. Tulkkauspalvelulain valmistelussa (HE 220/2009) korostettiin tulkkauspalvelun tarvetta kielellisten oikeuksien näkökulmasta. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ovat yksi käytetyimmistä palveluista myös viittomakielisten keskuudessa, joten säätelyä ei voi jättää em. väljien säädösten ja toissijaiseksi tarkoitetun Kansaneläkelaitoksen järjestämän tulkkauspalvelun varaan. Sote-uudistuksen valmistelussa tietoomme on tullut, että kielellisistä oikeuksista tullaan antamaan kattavat säädökset nimenomaan sote-järjestämislain yhteydessä (ei sille alisteisessa säätelyssä).

Myös eduskunnan käsittelyssä oleva HE 294/2011 *viittomakielilaki* on luonteeltaan suppea yleislaki. Sen 4 § Viittomakieltä käyttävien kielelliset oikeudet vain viittaa olemassa olevaan lainsäädäntöön, josta erityisesti viittaukset sosiaalihuollon asiakaslakiin ja potilaslakiin ovat viittomakielisten kannalta nyt ongelmallisia, koska ne eivät tosiasiallisesti edistä kielellisten oikeuksien toteutumista. Sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalaa koskevat kehittämistarpeet on mainittu selkeästi myös Viittomakielilakia valmistelleen työryhmän mietinnössä (42/2014).

Kyseinen lakiteknisistä syistä muodostunut noidankehä on mielestämme vastoin yleistä syrjinnän kieltä ja perustuslain 17 § 3 momenttia. Ongelma on nähdäksemme ratkaistavissa siten, että sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaissa määritellään velvoite järjestää palveluja myös viittomakielisille. Myös mainittujen lakien keskinäisten viittausten tarkoituksenmukaisuudesta on huolehdittava.